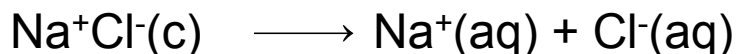

Spontanost otapanja

Otapanje kuhinjske soli je endoterman proces ($\Delta H = +4.2 \text{ kJ mol}^{-1}$), a odvija se spontano!?

Spontanost nekog zbivanja određuje Gibbsova slobodna energija, G

$$\Delta G = \Delta H - T \Delta S \quad \text{pri } T = \text{konst.}$$

Kod svih spontanih procesa smanjuje se slobodna Gibbsova energija sustava, $\Delta G < 0$

ΔS - promjena entropije sustava

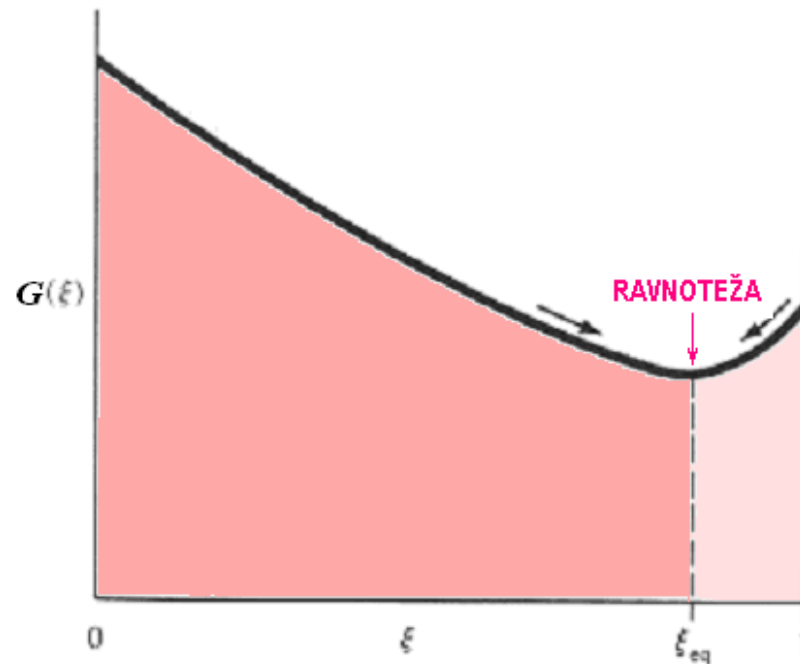
Entropiju je najlakše definirati kao mjeru *nereda*.

$\Delta S > 0$ promjena od čiste tvari do otopine predstavlja povećanje nereda

$\Delta S < 0$ promjena od čiste tvari do otopine predstavlja smanjenje nereda

Prirodni procesi pokazuju težnju za što većim neredom i što manjom energijom

- Ako je vrijednost reakcijske slobodne energije negativna ($\Delta_r G < 0$, reakcija se odvija spontano s lijeva na desno), reakcija je *egzergona*.
- Ako je vrijednost reakcijske slobodne energije pozitivna ($\Delta_r G > 0$, reakcija se odvija spontano s desna na lijevo), reakcija je *endergona*.
- Kada je reakcija (tj. termodinamički sustav) u ravnoteži, Gibbsova energija mu se ne mijenja ($\Delta_r G = 0$).

15. predavanje:

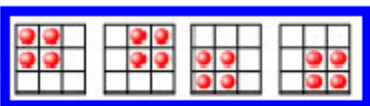
Entropija ima statističko značenje!

Veći broj stanja – veća vjerojatnost postojanja sustava!

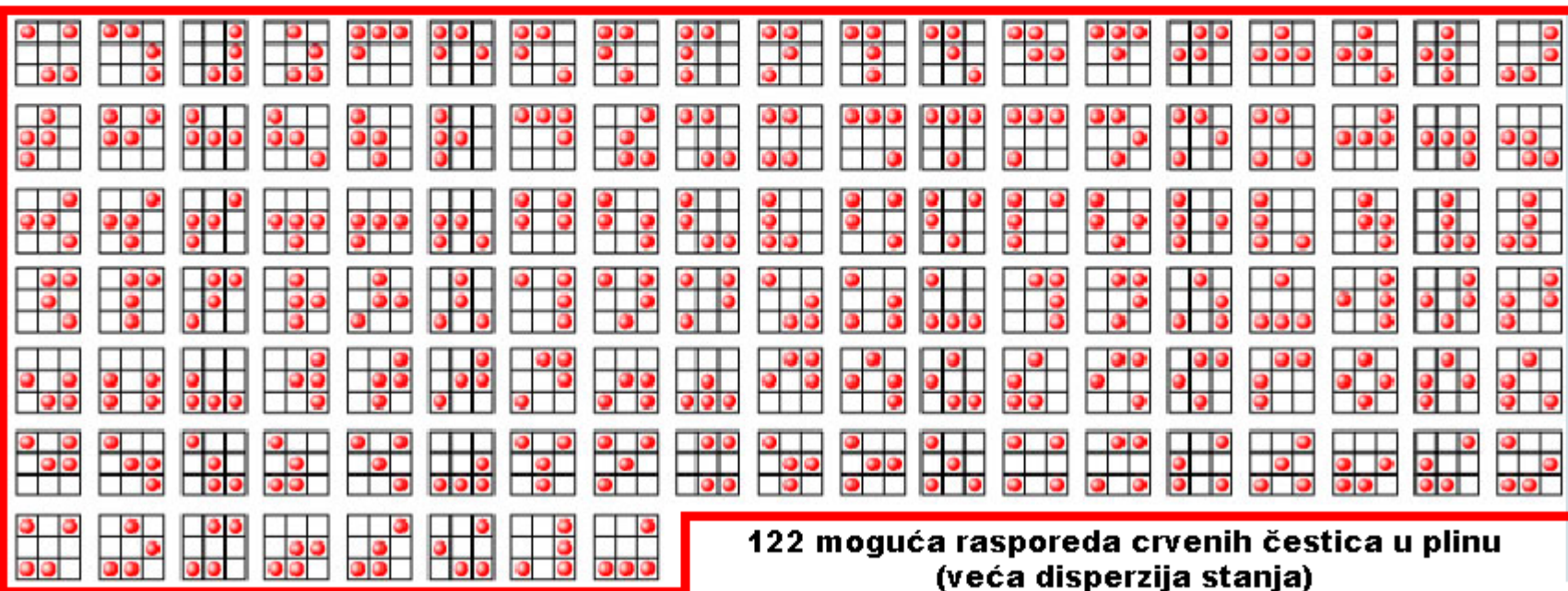
Veći broj stanja – veći nered tj. entropija!

jediničan volumen

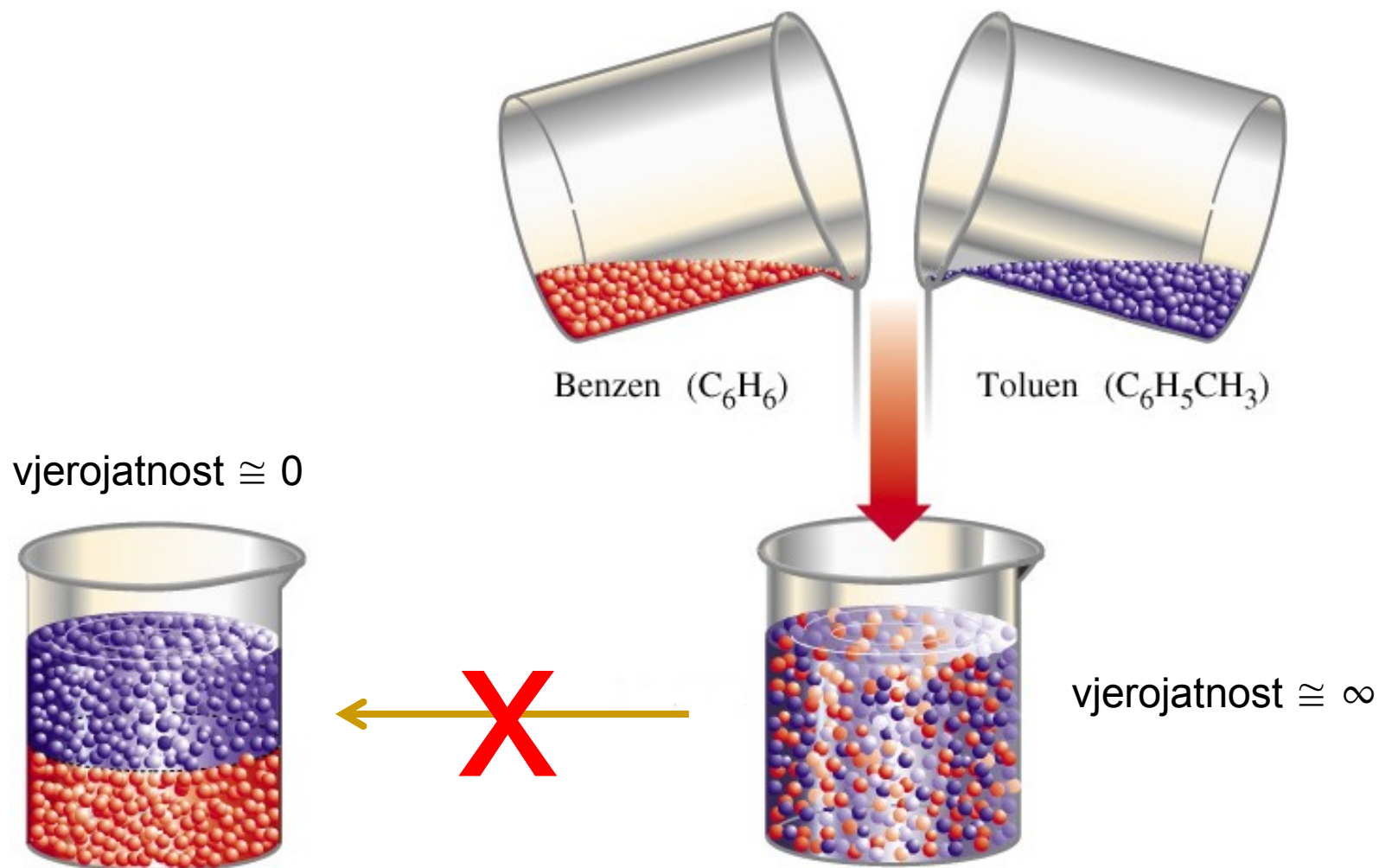
4 moguća rasporeda crvenih čestica u krutini (manja disperzija stanja)

122 moguća rasporeda crvenih čestica u plinu
(veća disperzija stanja)

Na temelju promjene entropije, kruta faza će *spontano* prelaziti u plinovitu fazu.

15. predavanje:

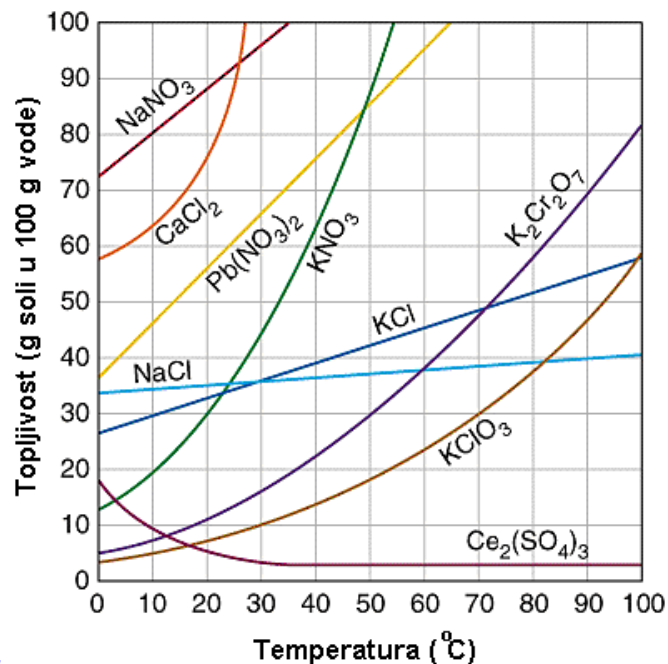

Utjecaj temperature na topljivost

$$\Delta = \Delta + \Delta$$

Endotermno otapanje – topljivost raste s porastom temperature

Egzotermno otapanje – topljivost pada s porastom temperature

Le Chatelierovo načelo

Promijene li se vanjski uvjeti sustava koji se nalazi u ravnoteži tada se ravnoteža pomiče u smjeru ponovnog ustrojavljanja prvobitnih uvjeta

15. predavanje: *Otopine plinova u tekućinama*

➤ **Priroda plina** – plinovi koji ne reagiraju s otapalom slabo se otapaju

Npr. O_2, N_2, H_2, CO -slabo topljivi u vodi

HCl, CO_2, SO_2 – dobro topljivi u vodi

➤ **Temperatura** – topljivost plina pada s porastom temperature otapala

➤ **Tlak** - Količina plina koja se otapa u određenoj količini tekućine pri stalnoj temperaturi je izravno razmjerna parcijalnom tlaku plina iznad otopine (**Henryjev zakon**)

$$P = k c \quad \Rightarrow \quad c = P/k$$

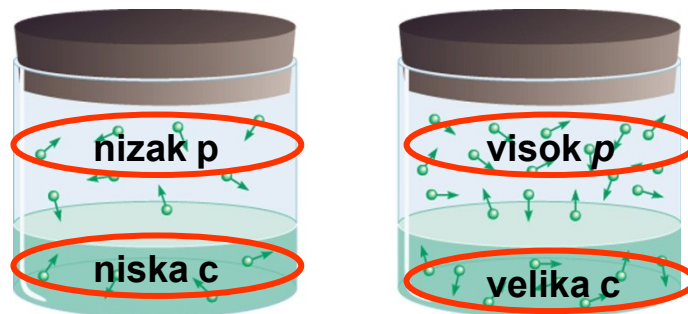
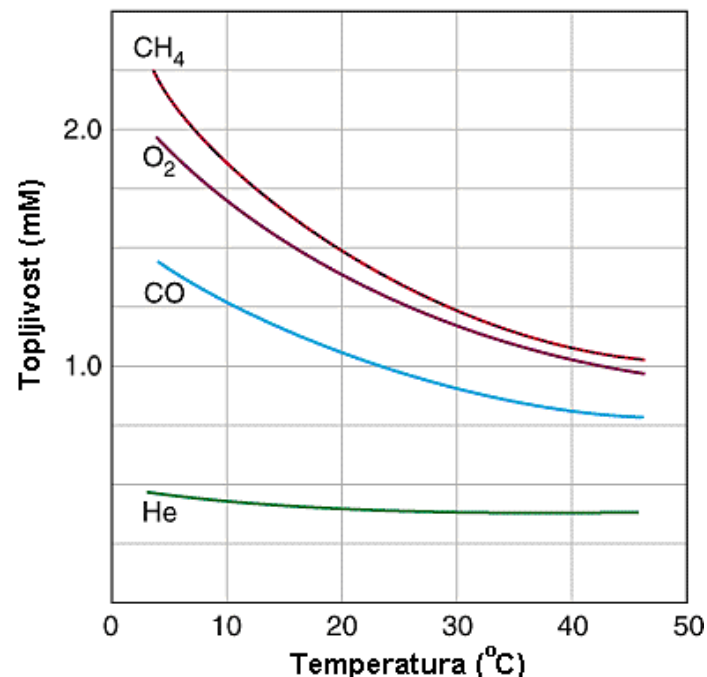
Konstanta k ovisi o otopljenom i otapalu.

Npr. u vodi na 298 K:

za $CO_2(g)$ $k = 29.41$ L atm/mol,

za $O_2(g)$ $k = 769.2$ L atm/mol,

za $N_2(g)$ $k = 1639.34$ L atm/mol).

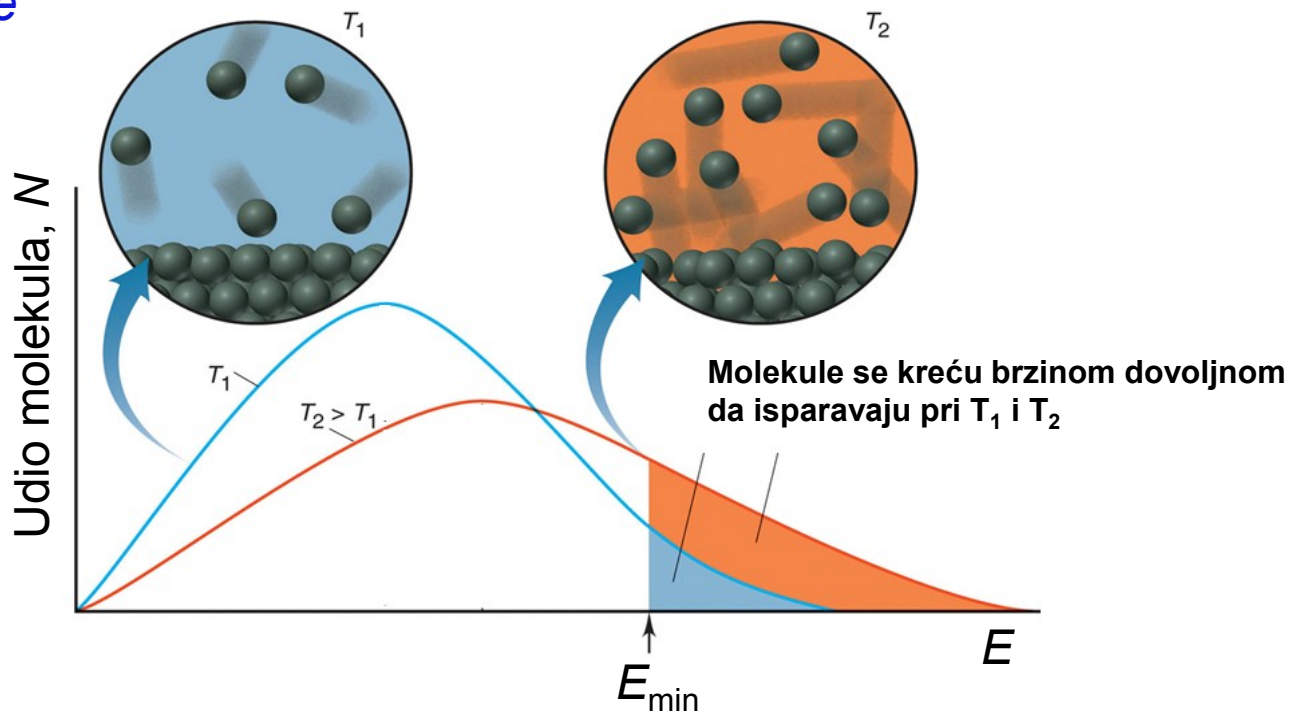

Otopine (smjese) tekućina u tekućinama

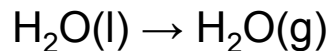
Sastojci pokazuju relativno *visok tlak para*, odnosno takve tvari su *hlapljive*.

Prijelaz tekućine u pare: *isparavanjem* (hlapljenjem) i *vrenjem*

Isparavanje

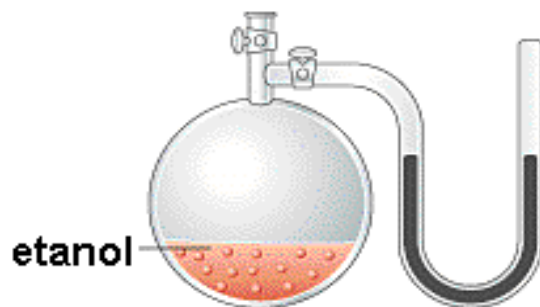
Molarna entalpija isparavanja, ΔH_v - ukupna količina topline neophodna za isparavanje 1 mola tekućine pri određenoj temperaturi

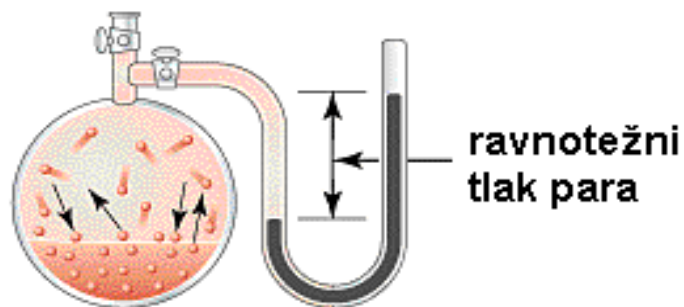
$$\Delta H_v (25^\circ\text{C}) = 43,8 \text{ kJ mol}^{-1}$$

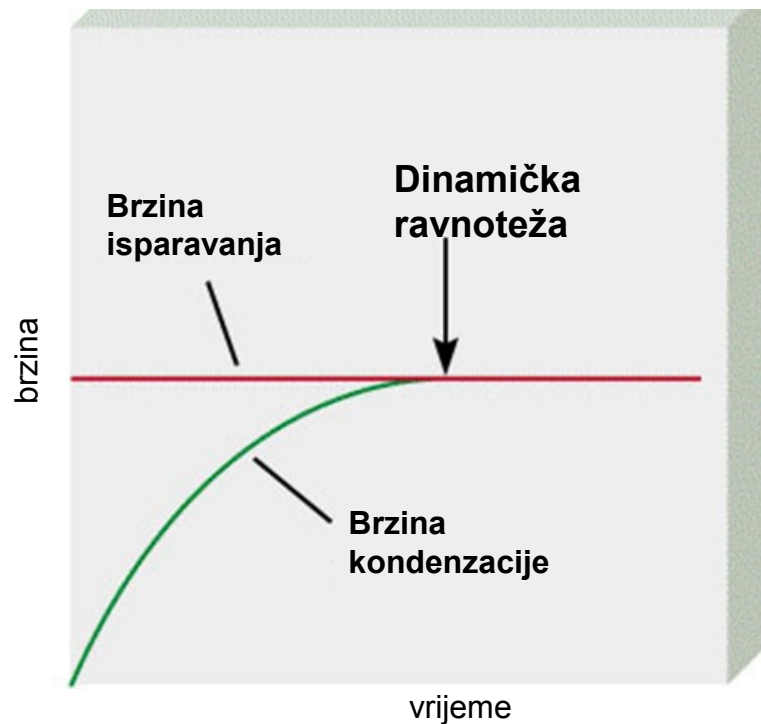
Tlak pare

(a)

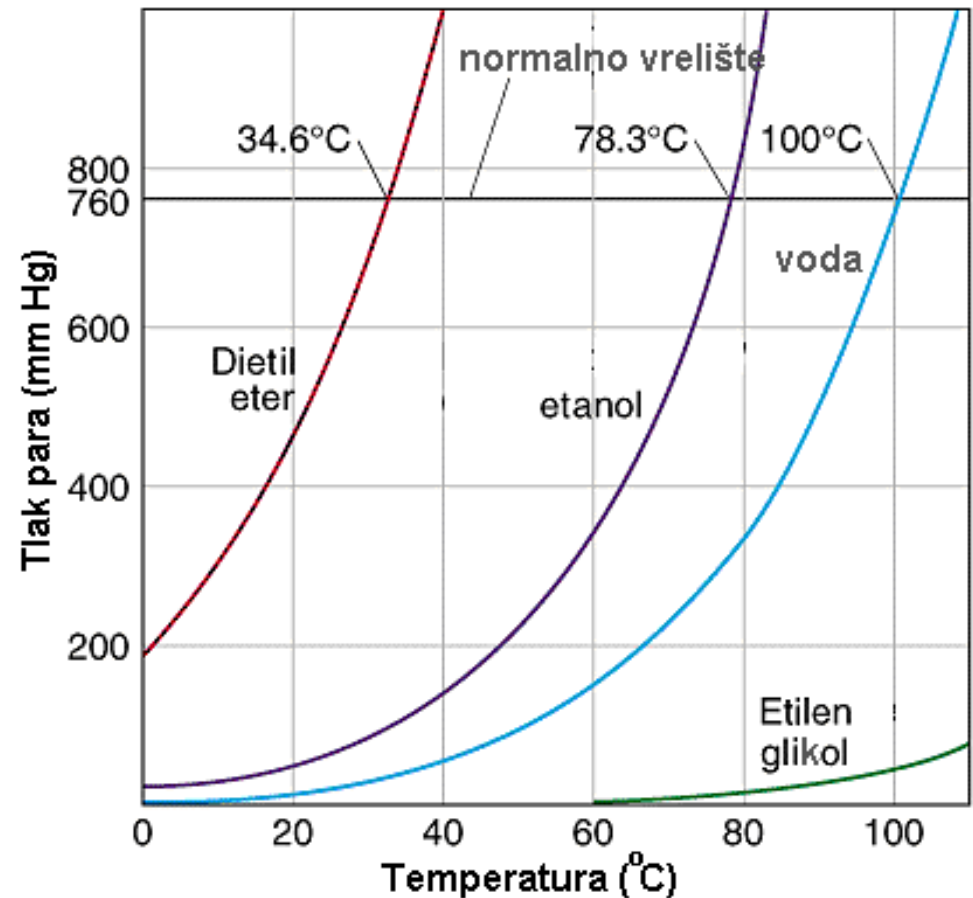
(b)

Ravnotežni tlak pare – tlak pare u ravnoteži s tekućinom pri određenoj temperaturi (**tlak zasićenih para**).

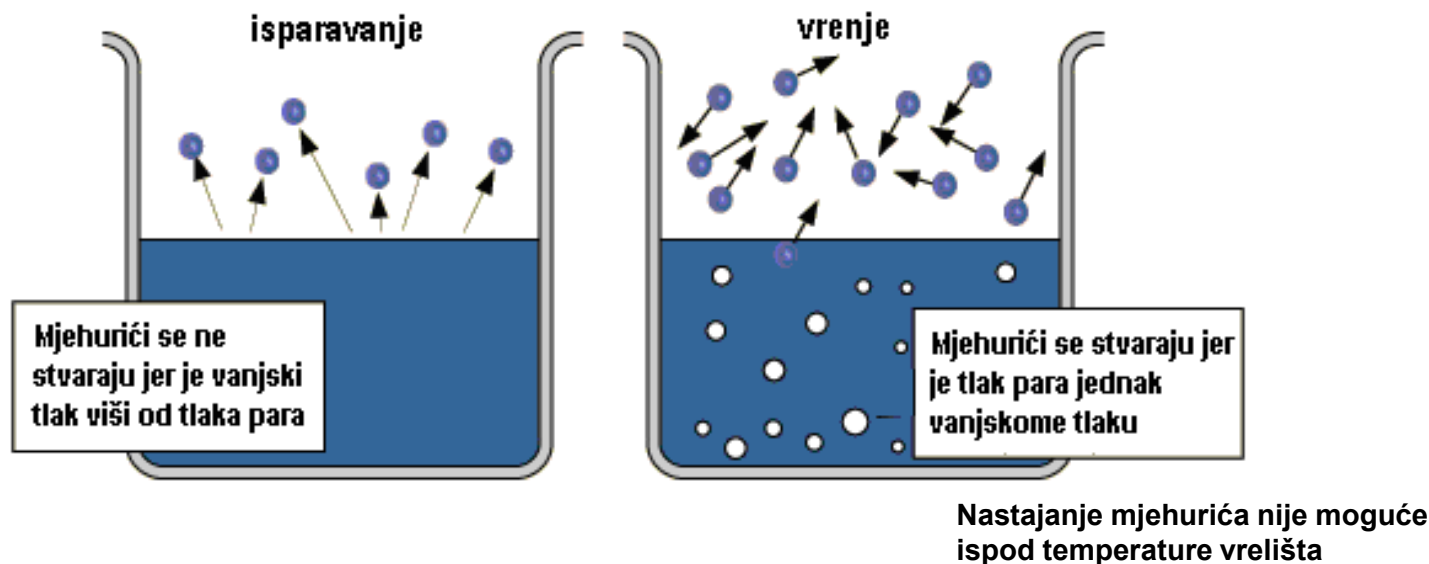

- raste s porastom temperature
- obrnuto razmjeran jakosti međumolekulnih sila

Ovisnost tlaka para etilen glikola, vode, etanola i dietilnog etera o temperaturi.

15. predavanje:

Temperatura pri kojoj neka tekućina vrije ostaje stalna tako dugo dok sva tekućina ne ispari

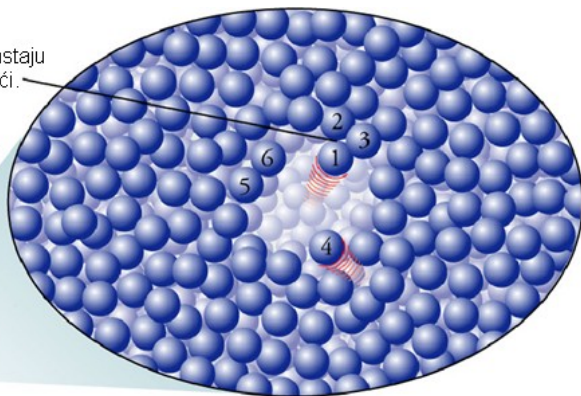
Temperatura pri kojoj je tlak zasićenih para tekućine jednak vanjskom, atmosferskom tlaku iznad tekućine zovemo **vrelište** tekućine.

Pri 1 atm = 101325 Pa, **normalno** vrelište, (100 °C)

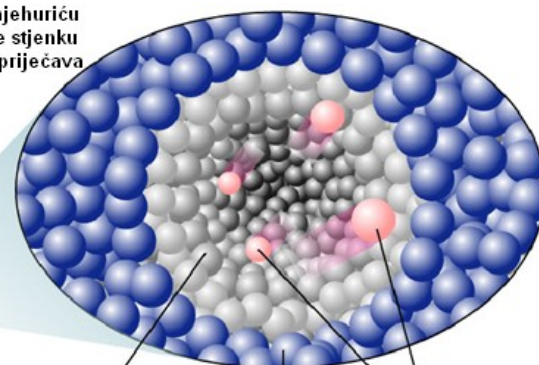
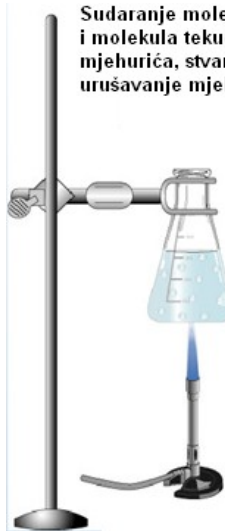
Pri 1 bar = 100000 Pa, **standardno** vrelište.

Stalnost temperature vrenja čini vrelište pogodnim za *baždarenje* termometara i definiranje temperaturnih ljestvica.

Sudaranjem molekula nastaju
sićušni prostori - mjehurići.

Sudaranje molekula pare u mjehuriću
i molekula tekućine koje tvore stjenku
mjehurića, stvaraju tlak koji sprječava
urušavanje mjehurića.

molekule koje
tvore stjenku
mjehurića

molekule izvan
mjehurića

molekule pare unutar
mjehurića koje se
sudataju s
molekulama u stjeni

$$P_{\text{para}} < P_{\text{ext}}$$

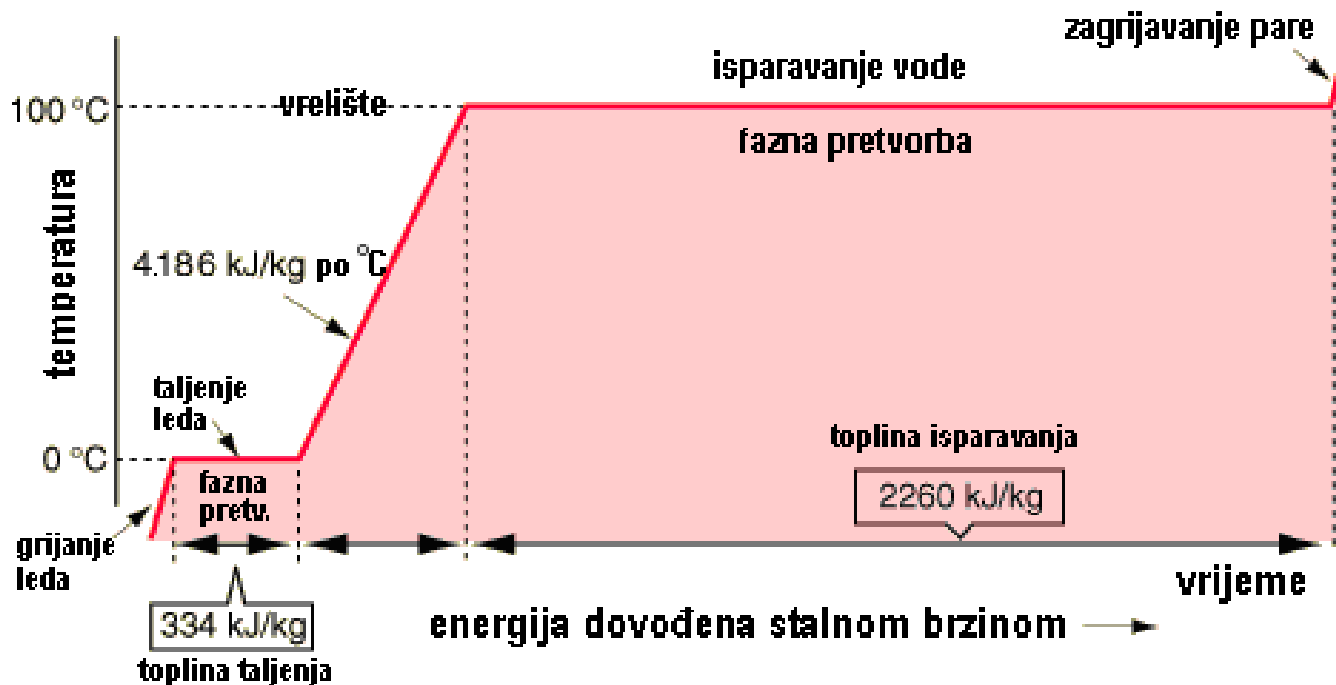
$$P_{\text{para}} = P_{\text{ext}}$$

$$P_{\text{para}} > P_{\text{ext}}$$

Pretvorba faza

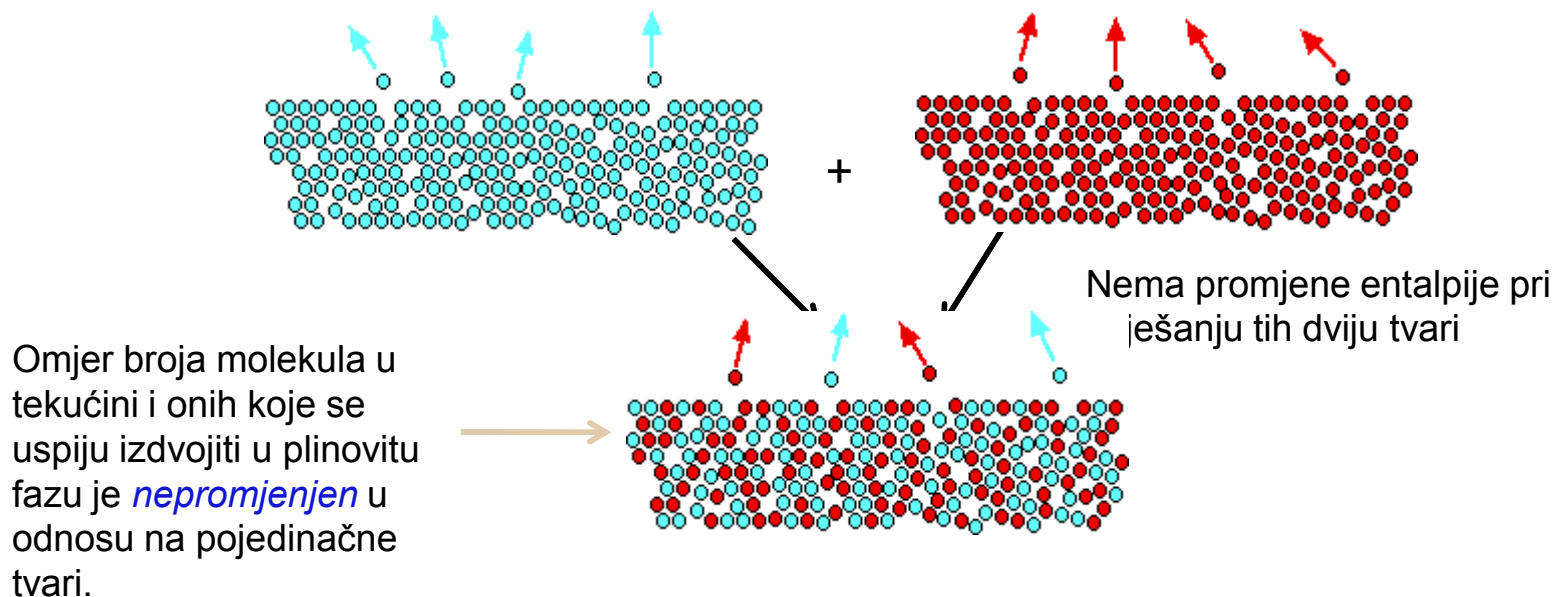
Energija potrebna za ostvarenje faznih promjena (latentna toplina taljenja i latentna toplina isparavanja) dati će plato u dijagramu ovisnosti temperature o vremenu u kojem kontinuirano dovodimo toplinu.

Kapljevinske smjese često nazivamo *otopine* koje dijelimo na: *savršene* (idealne) i *stvarne* (realne).

Savršena otopina – na koju možemo primijeniti Raultov zakon (Francois. M. Raoult. 1886.)

$$P_J = P_J^* x_J$$

Parcijalni tlak jedne komponente u smjesi jednak je produktu tlaka zasićene pare čiste komponente pri određenoj temperaturi i njezinog množinskog udjela u smjesi

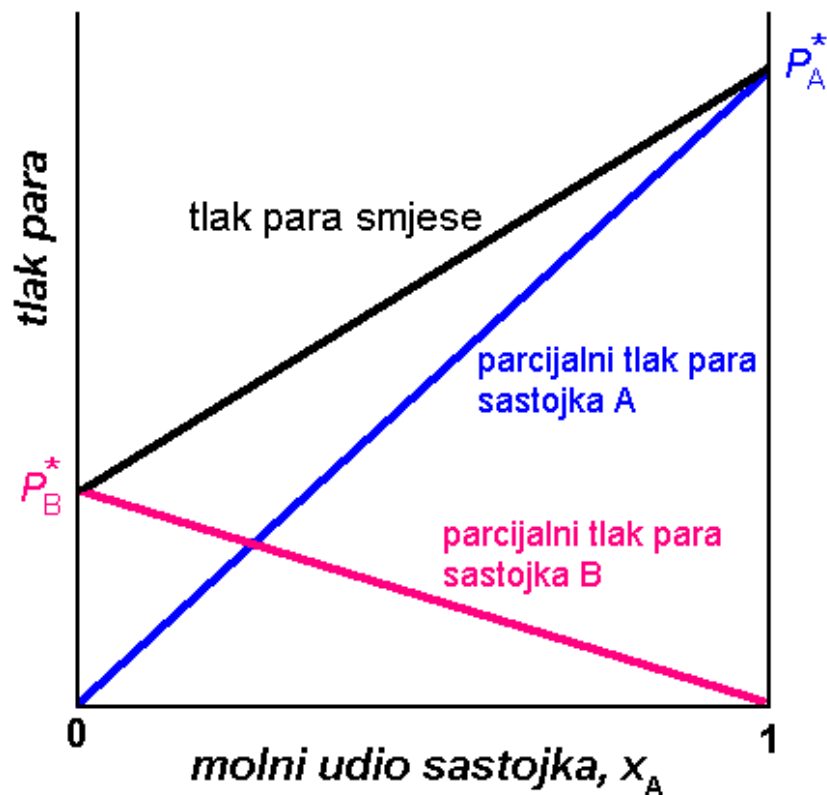

U savršenoj smjesi *intermolekulne sile* između *plavih* molekula su jednake *intermolekulnim silama* između *crvenih* molekula, odnosno jednake *intermolekulnim silama* između *plavih* i *crvenih* molekula. U stvarnosti **ne postoji** - razrijeđene smjese sličnih tvari su joj najbližnije (*heksan/heptan*)

15. predavanje:

Ukupni tlak smjese: $P_{\text{uk}} = \sum P_J = \sum P_J^* x_J$

Ukupni tlak para **savršene** binarne smjese se mijenja **upravo razmjerno** sa, sastavom smjese pri stalnoj temperaturi

Ukupni tlak para **realnih** binarnih smjesa se **ne** mijenja upravo razmjerno sa sastavom smjese pri stalnoj temperaturi.

Podjela (realnih) tekućih smjesa:

➤ Tekućine se *potpuno* miješaju (jedna tekuća faza, napr. voda/etanol)

Hlađenjem ovakve smjese do očvršćivanja može nastati:

(a) *jedinstvena* čvrsta smjesa,

(b) smjesa čvrstih, *čistih* sastojaka

(c) smjesa dviju čvrstih, *zasićenih* otopina.

➤ Tekućine se *ne* miješaju (dvije tekuće faze, napr. voda/kloroform)

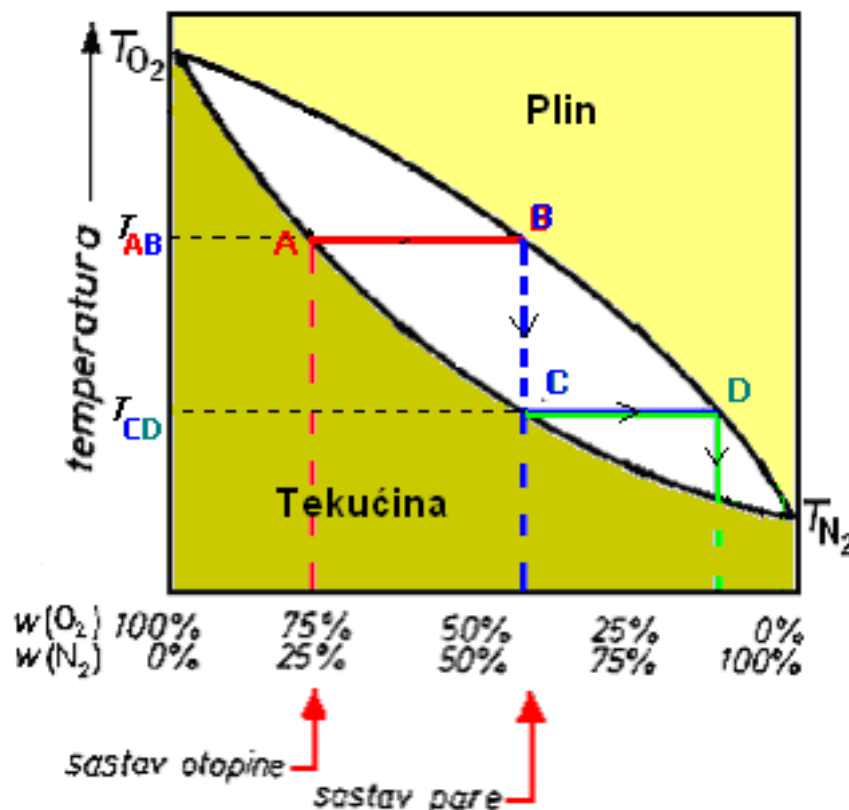
➤ Tekućine se *djelomično* miješaju (eter/voda)

Vrelište smjese dviju tekućina **ovisi o sastavu smjese**:

- vrelišta smjesa svih sastava leže *između* vrelišta čistih sastojaka
- vrelišta smjese stanovitog sastava leže *iznad* vrelišta čistih sastojaka
- vrelišta smjese stanovitog sastava leže *ispod* vrelišta čistih sastojaka

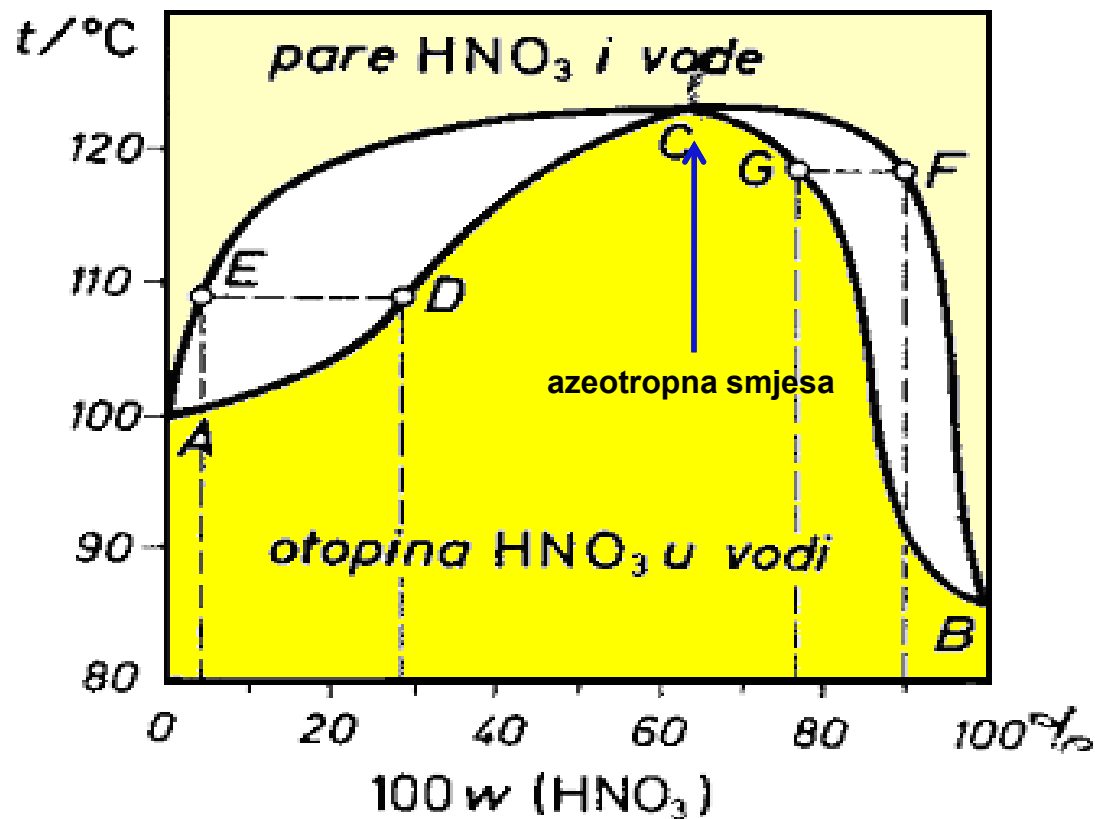
Plinska (pare) i tekuća faza uravnotežene, realne binarne smjese imaju **različite sastave** – u plinovitoj fazi prevladava **lakše hlapljivi** sastojak.

Dijagram stanja binarne smjese kisika i dušika, kojoj vrelišta tekuće faze leže *između* vrelišta čistih sastojaka. T_{O_2} je vrelište čistog kisika a T_{N_2} je vrelište čistog dušika. Krivulja $T_{O_2}-A-C-T_{N_2}$ prikazuje vrelišta svih mogućih smjesa kisika i dušika, odnosno *sastav tekućine* u ravnoteži s plinom Krivulja $T_{O_2}-B-D-T_{N_2}$ prikazuje rosišta svih mogućih smjesa kisika i dušika, odnosno *sastav plina* u ravnoteži s tekućinom

Na razlikama sastava tekuće i plinovite faze temelji se *frakcijska destilacija* .

Dijagram stanja binarne tekuće smjese kojoj vrelišta leže i iznad vrelišta čistih sastojaka.

Azeotropi su smjese dviju kapljevina koje vriju s konstantnim sastavom, tj. sastav pare isti je kao i sastav tekućine. Azeotropne smjese pokazuju maksimum ili minimum u dijagramu vrelište - sastav. Frakcijskom destilacijom azeotropne smjese mogu se dobiti jedna čista komponenta i azeotrop (smjesu konstantnog vrelišta). Sastav azeotropne smjese ovisi o tlaku.

15. predavanje:

Ravnotežna svojstva kapljevinskih smjesa

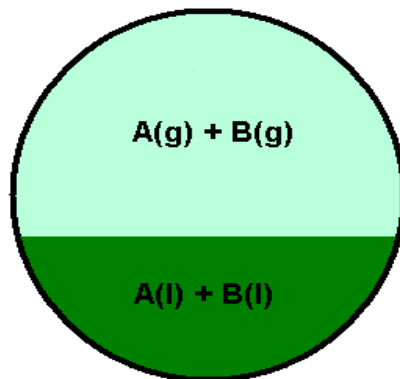
Kemijski potencijal : Gibbsova slobodna energija jednog mola neke čiste tvari - μ_j

U smjesi je to **parcijalna** molna Gibbsova slobodna energija ili **udio** kojim pojedina tvar sudjeluje u **ukupnoj** Gibbsovoj slobodnoj energiji smjese.

$$\mu_j = \left[\frac{\partial G}{\partial n_j} \right]_{T, p, n_{j \neq j}}$$

Kemijski potencijali tvari u ravnoteži su **izjednačeni**, neovisno u kojoj fazi se tvar nalazila.

$$\mu_A(g) = \mu_A(l) = \mu_B(l) = \mu_B(g)$$

U **ravnotežnome** stanju binarne kapljevinske smjese, kemijski potencijal sastojka A u parama, **jednak** je kemijskome potencijalu sastojka A u kapljevinu.

15. predavanje:

Kemijski potencijal sastojka A u parama određen je njegovim parcijalnim tlakom para,
 Kemijski potencijal sastojka u kapljevinu je **jednak** kemijskom potencijalu sastojka u parama.

$$\mu_{\text{--}}(l) = \mu_{\text{--}}(g) = \mu_{\text{--}}(g) + \Re T \ln P_A^*$$

P_A^* $\equiv$ tlak para čiste tvari A na istoj temperaturi.

$\mu_{\text{--}}(l)$ $\equiv$ kemijski potencijal čiste kapljevine A

U smjesi je tvar A pomiješana s tvari B pa joj kemijski potencijal ovisi o njenom parcijalnom tlaku;

$$\mu_{\text{--}} = \mu_{\text{--}}(g) + \Re T \ln P_A$$

Odbijanjem gornje od donje jednadžbe dobijemo: $\mu_{\text{--}} = \mu_{\text{--}}^{\text{--}} + \Re T \ln \frac{P_A}{P_A^*}$

Prema Raoultovom zakonu: $P_A = \dots \xrightarrow{\text{green arrow}} x_A = \frac{P_A}{P_A^*}$

Kemijski potencijal pojedine tvari u smjesi ovisan je o njenom molnom udjelu, odnosno o aktivitetu (koncentraciji) te tvari, te tlaku i temperaturi:

za $x_A < 1$

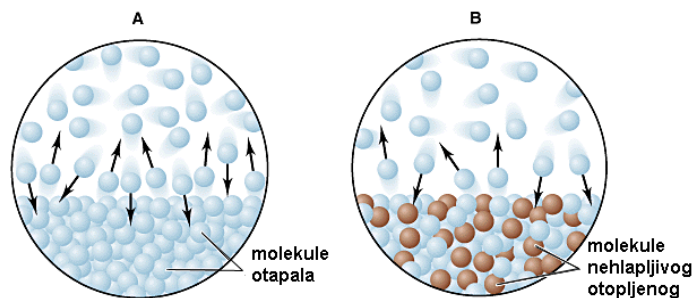
$\ln x_A$ je negativno

Kemijski potencijal bilo koje tvari **opada** njenim **razrijeđivanjem!**

15. predavanje:

Ravnoteža između otopine i njenih para

Otopine nehlapljivih tvari (koligativna svojstva)

Brojnost molekula otapala u plinovitoj fazi (tlak para) ovisi o "čistoći" otapala.

Otapanjem nehlapljive tvari - **kemijski potencijal otapala se smanjuje:** $\mu_{\text{otapala}} \rightarrow \mu_{\text{otapala}} + RT \ln x_A$

Vrelište i krutište (talište) ovise o *množini* nehlapljive otopljene tvari u otopini, ali *ne o* njenoj *kemijskoj strukturi*.

Fizička svojstva koja *ne ovise o prirodi čestica* u otopini već jedino o njihovom broju zovemo **koligativna svojstva** (od lat. *colligare* ≡ povezati zajedno, kolektivno).

1. tlak para
2. povišenje vrelišta
3. sniženje ledišta
4. osmotski tlak otopine.

15. predavanje:

1. Tlak para

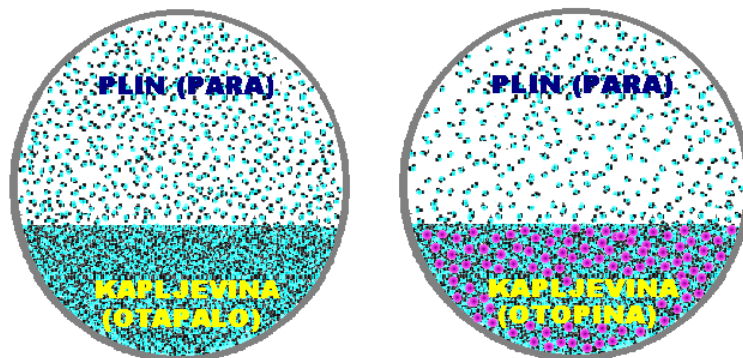
Ukupni tlak para uravnotežene savršene binarne kapljevinske smjese **P** jednak je zbroju parcijalnih tlakova dvaju sastojaka: $P = P_A + P_B$

Parcijalni tlakovi sastojaka su srazmjerni njihovim molnim udjelima: $P_i = x_i P_i^*$

Nehlapljivoj tvari B: $P_B^* = 0$

$$P = P_A + P_B = P_A^* x_A + 0 x_B = P_A^* x_A = P_A^* (1 - x_B)$$

Parcijalni tlak otapala se smanjuje povećanjem koncentracije nehlapljive otopljene tvari!

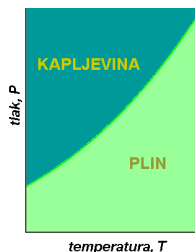
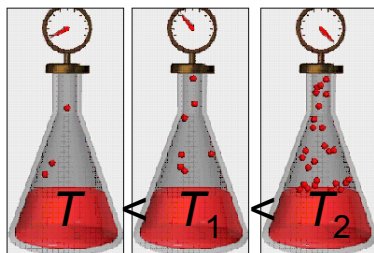

15. predavanje:

2. Povišenje vrelišta

Vrelište neke kapljevine je temperatura na kojoj je parcijalni **tlak para** te kapljevine **izjednačen** s tlakom iznad nje - (**dinamička**) **ravnoteža** - ΔG pretvorbe faza je **0**, odnosno **kemijski potencijali faza su jednaki**, $\mu(g) = \mu(l)$.

Postoji povezanost veličina dT ($d \equiv$ infinitezimalno povećanje, diferencijal) i dP koja osigurava da zatvoreni sustav kapljevina-plin uspostavlja ravnotežu kada se bilo koja od navedenih varijabli promijeni.

Ravnotežni tlak para otapala pokazuje eksponencijalnu ovisnost o temperaturi.

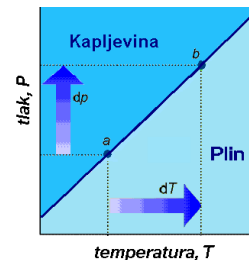
Promjenom temperature za dT , tlak para se promijeni za dP .

Ovisnost tlaka kapljevine o temperaturi opisuje

Clausius-Clapeyronova jednadžba :

$$\frac{dP}{dT} = \frac{\Delta_{\text{par.}} H_m}{T \times \gamma_m(g)}$$

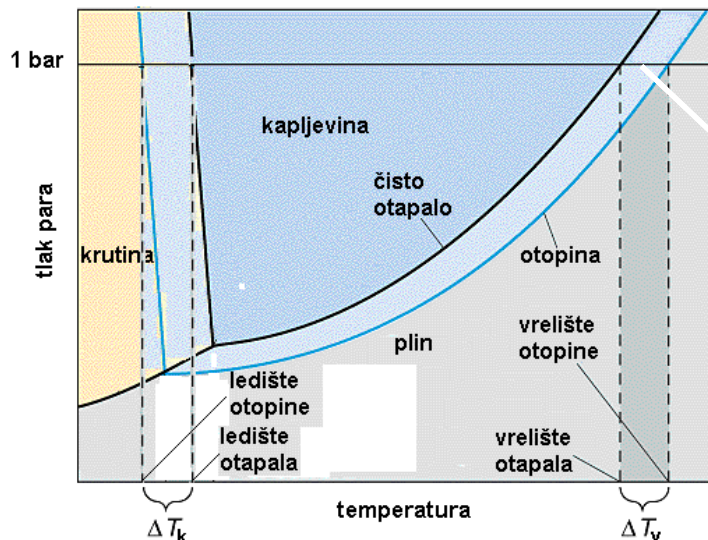
Sve veličine desne strane jednadžbe imaju **pozitivan predznak!**

15. predavanje:

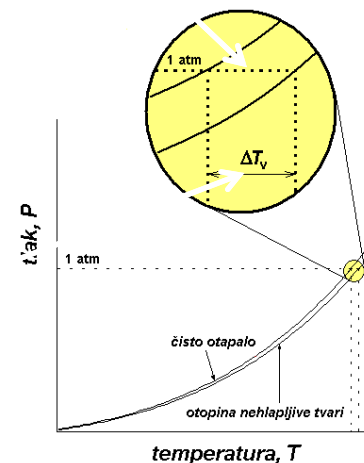
Otapanjem nehlapljive tvari B u otapalu A, *smanji se kemijski potencijal otapala*, tj. smanji se *parcijalni tlak otapala iznad otopine*, P_A . **"Onečišćenja" u kapljevinu uzrokuju povećanje kapljevinskog područja u faznom dijagramu.**

Fazni dijagrama vode i vodene otopine nehlapljive tvari

Smanjenje parcijalnoga tlaka otapala u otopini *nehlapljive* tvari uzrokuje *više vrelište otopine* nego otapala (pri stalnome vanjskome tlaku).

Razliku vrelišta otopine i čistog otapala zovemo *povišenje vrelišta* (ΔT_v).

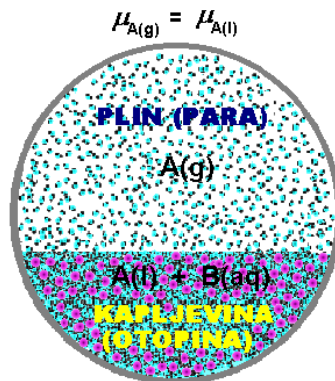

15. predavanje:

KVANTITATIVNOST POVIŠENJA VRELIŠTA

U izračunavanje povišenja vrelišta uključena je heterogena ravnoteža između plinovite (napr. vodene pare) i kapljevinske faze tvari A (A je otapalo a B je nehlapljiva otopljena tvar).

U stanju ravnoteže, kemijski potencijal otapala A jednak je u parama (u plinovitoj fazi, $\mu_{A(g)} = \mu_{A(g)}$) i kapljevini ($\mu_{A(l)} = \mu_{A(l)} + RT \ln x_A$).

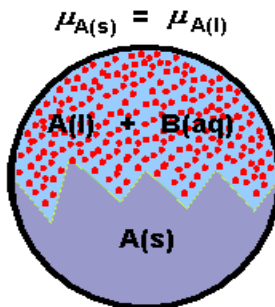
Povišenje vrelišta:

$$\Delta T_v = \frac{R \times \left(\frac{T_v^{\text{otap.}}}{T_p} \right)^2}{\Delta_{\text{vap}} H} x_B$$

$$\Delta T_v = K_e b_B$$

ebulioskopska konstanta
[K kg mol⁻¹]

3. Sniženje krutišta

Heterogena ravnoteža uključena u izračunavanje sniženje krutišta odnosi se na tvar A u krutoj (napr. led) i kapljevitoj fazi (A je otapalo a B je nehlapljiva otopljena tvar koja se ne otapa u krutoj fazi otapala A). U stanju ravnoteže, kemijski potencijal A (napr. vode) jednak je u krutini ($\mu_{A(s)} = \mu_{A(s)}$) i kapljevini ($\mu_{A(l)} = \mu_{A(l)} + RT \ln x_A$).

Sniženje krutišta:

$$\Delta T_k = K_k b_B$$

↘
krioskopska konstanta
[K kg mol⁻¹]